

PETER FRANKL

KNIHA NAŠICH
NEPOMINUTEĽNÝCH
ŽIVOTOV

KNIHA NAŠICH NEPOMINUTEĽNÝCH ŽIVOTOV

Rozprávanie o istom Jakobovi Laubovi,
jeho dcére-nedcére Johanke a vnukovi Vladimírovi

PETER FRANKL

2022

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

Peter Frankl
Kniha našich nepominuteľných životov
EPUB 978-80-570-4675-2

Obsah

Predslov	5
Ortodoxný	9
Chodec	10
Advokát	18
Dobry Joachim	22
Tóra	25
Synagóga	40
Židia a židia	44
Rozkol	56
Nová obec	65
Podnikateľ	76
Ten, kto riadi	78
Na čo všetko sú dobré dane	81
Rozpory	84
Život náš každodenný	94
Zostať, či odísť?	101
Chasidi	111
Komunistka	117
Odcudzenie	118
Pochybnosti	124
Rozchod	133
Praha	138
Súdružka	146
Nehoda	153
Ako sa zbaviť bremena	154
Moskva	160
Tá, ktorá pomáha	165

Vnuk	177
Prekvapenie, a to príjemné.....	178
Odlúčenie.....	192
Vojna.....	195
Byť pripravený.....	203
Vysvetlivky.....	209

Knihá sa netýka žiadnej konkrétnej židovskej náboženskej obce.
Akákoľvek podoba alebo zhoda so skutočnými ľuďmi
je náhodná a neúmyselná.

Predslov

Keď som bol v chlapčenských rokoch pionier, moja hlavná úloha znela: Brániť mier! (Čo však robili pionierky?) Mal som aj množstvo vedľajších povinností, ku ktorým patril zber starého papiera. V tejto činnosti som nijako nevynikal. Niežeby som nechcel, ale doma sme mali permanentný nedostatok potrebnej suroviny. Používali sme ju totiž na zakladanie ohňa v našej piecke (ústredné kúrenie nefungovalo). Z času na čas sa mi prvý pokus nepodaril, nasledoval teda druhý, niekedy i tretí. Dokonca som na tento účel používal aj denník Pravda. Ale k tomu sa priznávam až teraz. Dobová prostorekosť by sa určite negatívne prejavila na mojom kádrovom posudku.

Samozrejme, z toho, že papier ničím ohňom namiesto toho, aby som ho zbieral, som mal výčitky svedomia. Iní už ušetrili stromy, ba možno i les, a ty sotva kus kmeňa, a možno len nejaký konár, hrešil som sa.

Poviete, prečo si papier neodovzdával aspoň v lete, keď ste nekúrili? Odpoveď mám naporúdzi. Doma som mal za úlohu aj v uvedenom ročnom období ukladať do zásoby Pravdu i ďalších pomocníkov na prikurovanie. Takí sme my boli sebci, verejný záujem bol u nás až na druhom mieste.

Ale tým sa moje problémy nekončili. Niekedy som chodieval okolo priestranstva, ktoré patrilo vtedajšiemu podniku Zberné suroviny. Aké obrovské haldy papiera sa tu povalovali! A od nás chcú ešte ďalší, čudoval som sa. Vzápätí som sa však napomenul: Ide o potrebnú činnosť, ktorou šetríme naše lesy.

Vchod do skladov chránili široká závora a strážnik so psom. Zdalo sa mi, že v tomto prípade je človek s firemnou čapicou zúrivejší ako zviera, ale je to len domnienka. Nikdy som na svojom chrbte nepocítil strážnikovu bakuľu, ani sa mi do nohy nezaťali psie tesáky.

Ako som len túžil dostať sa dovnútra kráľovstva papiera. Na priestranstve sa totiž povalovali aj knihy. Ako môže niekto vyhodiť knihu, divil

som sa. To sú tie zakázané, vysvetlili mi staršie deti. V žurnále som videl, ako nacisti pálili publikácie. U nás sa to za mojich detských čias nerobilo, aspoň teda nie verejne. Darmo, pokrok nezastavíš. Ešte chcem trochu nesúvisle k tomu dodať, že z kníh, čo mám doma, som nikdy nevyhodil žiadnu. Hoci som kúpil aj nejednu somarinu, ktorú som nedočítal.

V tých pokrokových, ale predsa len ešte skromných časoch bol najčastejším úplatkom alkohol, pravda, výberový, aký bolo dostať v Tuzexe. Bony som nemal, ale vedený pozitívnym príkladom som v obchode kúpil fľašu piva a trasúc sa na tele i duši sa priblížil k závore. Strážnik výstražne zamával bakoľou, pes zavrčal. Podávajúc fľašu som povedal: „Ujo, mohol by som sa pozrieť dovnútra, len na knihy? Nič nevezmem, čestné pionierske.“

Starý na mňa podozrievavo zarezal, ale zrejme ho presvedčili môj úprimný pohľad a pionierska šatka. A možno aj to pivo. „Dobre,“ súhlasil, „ale len na chvíľu. Rýchlo, aby tá nikto nezazrel.“

Chodil som po knihách a srdce mi krvácalo. Keby som mohol, zaraz si ich všetky odveziem domov. Pohľad mi padol na objemný zošit v pevných doskách. Náhoda? Možno. Sklonil som sa a otvoril ho. Na prvej strane bolo napísané: Zápisnica Ortodoxnej náboženskej obce.

Neviem, kde sa vo mne zobrala odvaha, ale zošit som vzal a skryl si ho pod bundu. Strážnik mi prívetivo zakýval rukou. Zdržal som sa len niekoľko minút.

Doma som úlovok okamžite schoval do svojej skrýše v pivnici. Čo ak sa na krádež príde a bezpečnosť začne pátrať po zločincovi? Do úvahy pripadám aj ja, budú hľadať u nás doma. Ale moju skrýšu sa im odhaliť nepodarí, tým som si bol istý. Nejaký čas do pivnice nepôjdem. Čo keď ma sledujú? A tak som na svoj ukrytý poklad zabudol. Až neskôr, po rokoch, keď sme pivnicu vypratávali, tak som ho našiel. Trochu poznačený vekom, ale písmená boli stále čitateľné. Dobre som si skrýšu vybral, myši sa k jej obsahu nedostali.

Jediná pamiatka po niekdajšej malej ortodoxnej obci v malom meste. Z jej modlitebne sa stal sklad, náhrobné kamene použili na chodníky a na ploche niekdajšieho židovského cintorína je veľký činžiak. Tak veru. Veď som už napísal, že pokrok nezastavíš. Nové objekty boli užitočné pre občanov ľudovodemokratickej a neskôr socialistickej spoločnosti. Neslúžili už len podivným židovským tmárom. Ale zápisnica zostala. Možno ako dôkaz, že navzdory času i úsiliu tých, čo usilovne gumujú a „zmizíkujú“, sa minulosť nestratí, nezmysle bez stopy. Pravda, nestane sa tak samo od seba. Momentálne živí musia pre to niečo urobiť a tí, čo prídu, to nezničiť.

Samozrejme, nechcem tým ospravedlňovať odsúdeniahodný počin pioniera, ktorý nesplnil sľub a dopustil sa krádeže. Aký krásny, nový a čistý papier mohol zo zápisnice byť!

Čitateľovi prezradím, že jedna z hlavných postáv nasledujúceho textu, Jakub Laub, zomrela pred druhou svetovou vojnou prirodzenou smrťou. Rovnako tak Dobrý Joachim, ďalší z hrdinov knihy. Osud bol k nim milosrdný, oveľa láskavejší ako k ich ďalej žijúcim súkmeňovcom. Lebo nastali časy, v ktorých mnohí živí závideli mŕtvym. Najmä ak tí živí boli židia.

Jakub mal dcéru Johanku a tá syna Vladimíra. Zápisnica sa o nich nezmieňuje. V prípade Johanky, ak odhliadneme od iných príčin, je základný dôvod jasný: vtedajšia ortodoxná obec bola mužským spoločenstvom. Vladimír ako chlapec nemal za sebou činy, ktorými by si zaslúžil, aby vážny zapisovateľ zaznamenal jeho meno. Ostatne, v meste bol iba veľmi krátky čas. Ale život nie je len zápisnica. I bez nej zanecháme za sebou stopy. Čas, niekedy milosrdný, inokedy neľútostný, ich zmazáva. O to lákavejšie, aspoň pre mňa, bolo vydať sa do minulosti.

ORTODOXNÝ

Chodec

Jakub Laub kráčal domov pomalým, rozvážnym krokom. Jednak sa nemal kam ponáhľať, a potom, človek v jeho postavení a veku musí predsa vystupovať primerane, teda dôstojne. Nie je nijaké chlapčisko, ani pojašený Ignác Friedmann, ktorý celé dni behá po meste, s kdekým sa dáva do reči, šíri klebety a robí židom hanbu.

Ostatne, čo ho doma čaká? Mlčanlivá a úslužná žena, ktorá sa usiluje prečítať z jeho gest, pohybov a výrazu tváre momentálnu náladu a teja sa prispôbiť. Teda nie partner, spolupracovník, alebo rovnocenný protivník, s ktorým by sa dalo diskutovať a viesť slovné súboje. Ale je to predsa žena, chová sa, ako sa patrí, tak čo by chcel? Dcéra je zavretá vo svojej izbe. Zavretá, áno, presne tak, opäť má domáce väzenie. Neposlušná, odvráva, a ako hrozne sa chová na verejnosti! Slúžka mu otvorí dvere, on jej podá klobúk a kabát. Doma bude ešte kuchárka, ale o čom sa s tou má rozprávať? Azda o cenách zeleniny na trhu alebo čo bude zajtra na obed?

Dve naposledy menované sú vlastne v domácnosti menej ako jedálenský stôl alebo obraz na stene. Nemyslí to zle, chce tým len povedať, že tieto predmety v byte zostanú, kým potrvá jeho domácnosť, ale napríklad taká kuchárka, ak s ňou nebude spokojný, tak si spakuje svoje veci a spánombohom. Ibaže to by urobil nerád, domov znamená predsa stabilitu, istotu, nemennosť.

Tak veru, a preto nefrfli, napomenul sa. Keď nemáš náladu a niekto sa ti doma prihovorí, hneď je oheň na streche, vybuchneš, že ani vo vlastnom byte nemáš pokoj. Inokedy máš v hlave problém z obchodu alebo obce, rád by si sa o ňom pobavil, ale s kým? S manželkou? Tá veľa číta, dokonca noviny, ktoré odoberáte, má lepšie preštudované ako ty, ale témy rozhovorov s Rebekou, tak sa totiž žena menuje, sú dané: rodinné otázky a domácnosť. Ničím iným sa manželka nemá zaoberať.

Zjavom nie je Jakub veru nijako zvlášť pozoruhodný. Výškou sotva dosahuje priemer, od mladosti má nadváhu a jeho guľatosť sa rokmi zvyšuje. Vlasy mu začali vypadávať skoro, a tak už v pomerne mladom veku mu zostávali iba po stranách, nos ako skoba, priveľké uši – tak sa v zlomyseľných karikatúrach kreslia židia. Ale čelo je vyzývavé a brada pevná. Pozrieš sa mu do očí a prvé, čo si všimneš, je tvrdý, rozhodný pohľad. Vzápätí si povieš: S tým by som sa nechcel dostať do vážneho sporu. Chceš sa biť, prosím, som pripravený, hovorí ti ten neznámy. Tí, čo už mali s Laubom do činenia, ti potvrdia, že prvý dojem neklamal.

Ide po chodníku, nedíva sa napravo ani naľavo, niet na čo vyvalovať okále; koho alebo čo pozoruhodné môže cestou domov stretnúť? Je podvečer, tí, čo by ho mohli zaujímať, teda poniektorí z členov obce, sú už určite doma. Ostatní, teda obchodní partneri a zamestnanci, pre neho v tomto čase nič neznamenajú. Venuje sa im v práci a tá sa pre dnešok skončila. Príde domov a vkĺzne do svojho židovského života.

Spoločné s týmto mestom má to, že v ňom býva a zarába si na živobytie, ale skutočne doma sa tu necíti. Keby to nebolo nepatričné, tak si odpluje. Hriješne mesto. Že väčšinu v ňom tvoria nežidia, teda gójovia, mu až natoľko neprekáža. Tak je to predsa aj inde v okolí, v celej krajine. Fakt, s ktorým nič nenarobíš. Hnevá ho však, že medzi židmi prevažujú tí, čo si hovoria reformovaní. Vlastne to nijakí židia nie sú, sú to zradcovia. Ich vlastná slabosť a gójovia zviadli týchto odpadlíkov na nesprávny smer, na cestu radovánok a neviazaného spôsobu života. Zabudli, že predkovia radšej umierali, než by zradili vieru.

Volá sa Laub. Pod týmto priezviskom je zapísaný vo voličskom zozname, naň dostal domovské právo a tak sa uvádza aj na reklamách svojich podnikov. Ale on sa v skutočnosti menuje Šmuel Jehuda. To je jeho židovské meno a on je predovšetkým žid, až potom podnikateľ, občan tohto mesta a tejto krajiny.

Niekoľkokrát sa zhlboka nadýchol a potom pomaly vydýchol. Presne tak, ako mu radí jeho lekár, doktor Löwy. Nemyslieť na problémy,

ale na príjemné veci, pán Laub. Nezlostiť sa, hovoriť si, som poriadny človek, úspešný podnikateľ, starostlivá hlava rodiny. Nečertiť sa pre každú neprávosť, nechciť zmeniť svet a židov v meste. Hmm, to sa doktorkovi ľahko povie, ale či to ide, nevšímať si, čo sa okolo teba deje, zavierať oči nad neprávosťou, porušovaním pravidiel, ľahkomyselnosťou mladých a zbabelosťou starých?

Keď už je o tom reč: mesto, v ktorom žije, nie je jeho rodisko. Tu nevyrástol. Svet po prvý raz uvidel nižšie smerom na juh, v dlhoročnom stredisku židov v oblasti. Bolo ich tam (a chvalabohu stále je!) mnoho. Vďaka tomu sa mesto v čase jeho detstva delilo na dve časti, gójsku a židovskú. Nemá na mysli, že ich rozdeľovali hradby. On nijaké nezažil a nevie ani o tom, že by tam kedysi jeho predkovia boli v gete. Ide o to, že každá časť si žila svojím životom. Prirodzene, stýkali sa (veď aj židia museli chodiť na úrady), obchodovali spolu, v židovskej továrni pracovali aj gójovia. Ale tie kontakty boli prísne účelové, založené na vzájomnej užitočnosti a potrebe, hospodárskej nutnosti. Kultúrny a spoločenský život oboch komunít prebiehal oddelene. Nehovoriac, pravdaže, o náboženskom živote, kde o nijakej spolupráci alebo kooperácii nemohlo byť ani reči. V minulosti by človek povedal, že šlo o dve kráľovstvá, dnes, že šlo o dve republiky.

Aj na to myslel Jakub, keď kráčal ulicami svojho domovského, a predsa cudzieho mesta. Nachádzal sa v jeho novšej časti. Tvorí ju akýsi prstenec, vlastne teraz je to už viac prstencov obklopujúcich staré centrum. To je na vyvýšenom mieste, kde sa kedysi usídlili prví obyvatelia a obohnali ho opevneniami, aby sa tak mohli brániť proti útočníkom. Medzitým však staré hradby takmer zmizli a centrum sa už netýči hrdo nad okolím, ale vyzerá čoraz menšie v porovnaní s novými štvrtami, kde sú vyššie a pristrannejšie domy, je tam viac miesta a svetla, ulice sú širšie a v nich aj podstatne väčší ruch.

Je to paradox: v cudzom meste je dnes doma a rodisko vlastne už dávno nepozná. Za posledné desiatky rokov v ňom bol len veľmi zriedkavým návštevníkom, a to iba na pohreboch otca, matky, jedného z bratov a dvoch sestier. Vystúpil z vlaku, objednal si koč, nechal sa odviezť na cintorín. Zúčastnil sa obradu a potom aj šivy, tá však nie je určená na to, aby chodil po meste alebo sa s niekým bavil. Pozvánky na svadby a podobné rodinné akcie zdvorilo, ale kategoricky odmietal. Rodisko mu nič zlé neurobilo, s najbližšími sa však nerozišiel v najlepšom. Zavrel za sebou dvere a otvoril si svoje vlastné. Ich život nebol jeho, ich problémy sa ho netýkali.

Dva svety v jeho rodisku boli podľa neho možné preto, že ten židovský bol jednotný, samozrejme, ortodoxný. Niežeby miestni židia medzi sebou nemali škriepky, že by sa na všetkom zhodli a len sa milovali. Keď to však bolo potrebné, sváry odložili nabok, dohodli sa a smerom navonok vystupovali spoločne, ako jedna komunita. Tu, v jeho cudzom domove? Formálne sa síce rozdelili len na dve skupiny, ale v skutočnosti je ich viac a niektorí sa dokonca k svojim súkmeňovcom vôbec nehlásia. Ich partnermi sú góji, priatelia sa s nimi, chodia spolu na futbalové zápasy, tancovať, do divadla a na filmové predstavenia. Žid v gójskych kaviarňach a zábavných podnikoch... Fúj!

S nežidmi obchodovať môžeš, a často musíš, ale prečo máš s nimi tráviť voľný čas, dokonca sa im prispôsobovať a preberať ich zvyky? Príklad? Prosím: je jedenásť hodín dopoludnia, ideš si za svojimi povinnosťami a vidíš, že pán notár, lekár, ten a ten obchodník či staviteľ kráčajú jedným smerom. Medzi nimi aj židia. Si v meste nováčik, nedá ti, aby si sa nevydal po ich stopách. Všetci mieria do reštaurácie na Zámkovej ulici. Čo sa tam deje? Predsa gáblík, desiata. Skrátka niečo na chuť pred riadnym domácim obedom, vysvetľujú miestni Laubovi. Porozprávaš sa, zistíš, čo je nové, upevníš kontakty, získaš ďalšie.

„Čo a ako sa tam varí?“ chce vedieť Jakub.

„Normálne predsa.“

„Čo to znamená? Vie kuchár pripravovať kóšer jedlá?“ znejú ďalšie otázky.

Odpovedá mu smiech: „Odkiaľ ste to prišli, pán Laub, koho to dnes už zaujíma? Tu sme židia súčasní, moderní, civilizovaní.“

Tak veru, odplúva si Jakub. Moderní, ale hlupáci. V tomto meste sa dokonca stáva, že žid si vezme nežidovku. Sodoma a Gomora, povedal by starý otec a dodal by: Žeravé uhlie na hriešnikov, oheň so sírou a spaľujúci víchor!... Podmieňovací spôsob je tu iba preto, že dedo nič také nezažil a zrejme si to ani nevedel predstaviť. Dokáže cudzia žena viesť židovskú domácnosť? Odpoveď je, samozrejme, záporná. Nikto to od nej ani nechce. Židovský odpadlík sa prispôsobí, stáva sa z neho gój. Keby sa jeho dávni predkovia prebudili do dneška, v prvom okamihu by neverili vlastným očiam a v tom druhom by sa rýchlo žiadali späť do hrobov. V ich svete bol žid židom a gój gójom. Tie dva svety si si nemohol splieť a keď si prišiel na návštevu k židovi, mohol si si byť istý, že kuchyňa bude mať dve časti, jednu pre mäsité a druhú pre mliečne jedlá, a že pokrm, ktorý ti predložia, nebude tréfle.

Jakub v duchu mávne rukou, nebude na to myslieť, aspoň nie teraz. Lenže neupokojí sa, spomenie si totiž na dnešnú nepríjemnú udalosť: V obchode musel riešiť krádež. Nahlásil mu ju vedúci, ktorý súčasne navrhol, aby previnilca okamžite prepustili. Laub súhlasil, ale ešte sa s predavačom chcel stretnúť. Už predtým sa stratili nejaké veci, páchatela sa však nepodarilo chytiť. Mohol ním byť rovnako dobre niekto zo zamestnancov, ako aj zákazník.

Obchod má dve časti: sklad a predajňu. Zo skladu nezmizlo nič, doň mohli len dvaja na to určení pracovníci. Ak by sa niektorý z nich pokúsil čosi uchmatnúť, rýchlo by sa na vinníka prišlo. Ale to sú len teoretické úvahy. Skladníci sú dlhoroční a osvedčení pracovníci verní majiteľovi. Navyše majú slušný príjem, stratu ktorého by sotva riskovali.

Hoci ktovie. Ak sa človek dostane do ťažkostí a je zahnaný do kúta, kope okolo seba, nedovídi na dôsledky.

Toho pomocného predavača, voči ktorému mal vedúci už nejaký čas podozrenie, prichytili pri čine, takže vec je jasná. Rovnako aj to, že ho prepustia. Vedúci chcel iba vedieť, či má krádež nahlásiť polícii, alebo všetko vyriešia potichu interne. Referoval Jakubovi sediacemu za stolom: „Chlapec pracuje u nás, prosím, už rok. Tovar sa však začal strácať len pred dvoma mesiacmi.“

„O čo ide, aká je celková škoda?“ chce vedieť Laub.

„Neveľká, prosím, len niekoľko korún.“

Majiteľ súhlasne prikyvuje hlavou. Pravdaže, nie na krádež, ale na to, že sa o podozrení dozvedá až teraz. Ak by bola škoda väčšia a on nedostal okamžitú informáciu, veru by s podriadeným zatočil. Ale riešenie drobných záležitostí je v právomoci vedúceho, veď na to ho v obchode má a preto ho aj dobre platí.

„Zavolajte toho človeka,“ prikazuje.

Vošiel chlapík asi dvadsaťročný, nevysoký, štúply, v tvári mu nepokojne behajú malé oči, márne hľadajú oporný bod. Nesympatický chlap, pomyslel si Jakub. Zamestnanca nepoznal, nikdy si ho nevšimol. Pomocných predavačov má v obchode štyroch a dosť často sa menia. Plat majú neveľký a keď získajú skúsenosti, obyčajne odchádzajú za lepším. Pracovať u Lauba v meste však niečo znamená, dobré vysvedčenie od prísného zamestnávateľa otvára dvere k ďalším obchodníkom.

„Prečo ste kradli?“ opýtal sa previnilca. Nepočkal na odpoveď a hneď pokračoval: „A ako sa dozvedám, nie prvýkrát.“

Očká, ako sa Jakubovi zdalo, na neho prefíkane zazreli: „To mi nedokážete, prosím, prichytili ma až teraz.“

Laub tresol pästou do stola: „Ja vám nič dokazovať nemusím. Pýtam sa len, prečo ste kradli.“

„Veď vám toho ešte zostalo dosť,“ znela drzá odpoveď.

„Von!“ zreval majiteľ a svoje slová podporil ukazovákou pravej ruky, ktorý mieril na dvere. „Páni obchodníci v meste dostanú o vás informáciu,“ dodal ešte.

Chlap sa otočil, buchol za sebou dvermi. Židisko jedno prekriate, zamrmlal, zadrhni sa svojím tovarom aj peniazmi!

Po krčmách mesta sa ešte dnes rozšíri, ako krutý boháč vyhodil nevinného úbohého chudáka. Šlo pritom iba o niekoľko korún. Len si to predstavte. Tak veru, židia nám vládnu, okrádajú nás. Dokedy im to, bratia, dovoľíme?

Laub ako nemilosrdný majiteľ, u ktorého sú na prvom mieste predpisy a ich dodržiavanie – a potom dlho nič. Áno, je taký. Tvrdý, dôsledný, vyžadujúci. Dal azda jemu niekto niečo zadarmo? Každý si má plniť svoje povinnosti, vedieť, kde je jeho miesto a podľa toho sa správať. Takú výchovu dostal doma a tej sa drží. Zásady, na ktorých nie je potrebné nič meniť, lepšie povedané, nesmú sa nijako upravovať. Že prečo? Dôvod je predsa jasný: lebo sú správne.

Do jeho rodného mesta sa prví židia prisťahovali z Moravy v 17. storočí. Nedlho predtým mnohí z nich museli opustiť Viedeň, a tak podľa niektorých šlo vlastne o rakúskych židov. Horkýže rakúskych! Aj tam sa len prisťahovali, z pôvodnej vlasti ich predsa kedysi dávno vyhнали. Nové pôsobisko v Uhorsku im vyhovovalo z viacerých dôvodov: ležalo blízko hranice s Moravou, kde mali príbuzných aj obchodných partnerov, najpoužívanejší jazyk v ňom bola tiež nemčina a v neposlednom rade sa tu židia tešili priazni miestneho zemepána. Teda lepšie povedané, jeho vrecka. Novousadlíci neboli totiž nijakí žobráci, ne jeden z nich disponoval slušným majetkom. Ako remeselníci či obchodníci platili poplatky, ktoré šli šľachticovi. Pravda, usídľovanie židov v meste nebolo kontinuálne. Všetko záviselo od momentálnej situácie, presnej-

šie povedané, od vôle panovníka a miestneho pána. Dochádzalo tak k vyhnaniam a opätovným povoleniam pobytu.

Jakub sa narodil piateho Sivana 5630. Podľa občianskeho kalendára štvrtého júna roku 1870. V rovnakom roku zosadili vo Francúzsku Napoleona III. a Rím sa stal hlavným mestom zjednoteného Talianska. V Uhorsku už platila rovnoprávnosť židov. Pravda, na papieri. Žid zostane židom a keď je zle (rozumej: pre väčšinové obyvateľstvo), je potrebné prstom ukázať na vinníka. A kto je vďačnejší a bezmocnejší objekt?

Prvý Laubov predok v Uhorsku, ktorý sa v rodine spomínal, bol árendátor. Od pána si prenajal pálenicu. Toho si, samozrejme, nepamätal, veď zomrel sto rokov pred jeho narodením. Starého otca z matkinej strany ale áno. Jakub bol v rodine posledné, desiate dieťa. Medzi ním a predposledným Benjamínom bol rozdiel iba jeden rok, a tak dohľad nad oboma zverili dedovi Šimonovi. Vhodnejšia a láskavejšia by zrejme bola stará matka, ale tá bola vtedy už mŕtva.

Chlapci sa motali okolo svojho predka, ktorý však nemal na starosti ich kŕmenie, neutieral im zadok, ani ich nevodil na prechádzky. To patrilo k úlohám slúžky. Šimon mal dôležitejšie poslanie: rozprávať vnukom o minulých časoch, a teda vstúpiť chlapcom dávne zvyky, udalosti, ktoré buď sám zažil, alebo poznal z rozprávania predkov. Vďaka tomu chlapci vedeli, že to, čo ich učia rodičia, čo otec s matkou rešpektujú a čím sa riadia, nie je nejaký ich vrtoch, ale dlhá niť, ktorá sa tiahne generáciami a na ktorú sú povinní nadviazať. Ich narodenie a pôvod sú záväzkom, smerom, ktorým musia ísť, ak len nechcú zradiť seba a rodinu.

Výklad starého otca nebol ani zďaleka pre chlapcov vždy zrozumiteľný. Často používal cudzie, pre nich neznáme slová. Kládol otázky, ale na odpovede nečakal, vyslovoval ich sám. Sedel v kresle, šomral, spomínal a sťažoval sa. Za jeho mladosti a v chlapských rokoch bolo všetko inakšie a, samozrejme, lepšie. Zvyky sa ešte dodržiavali, ctili sa

starí, deti poslúchali rodičov. Najväzenejšími príslušníkmi obce neboli tí najbohatší, ale takí, čo sa po celý život venovali štúdiu posvätných kníh.

Deti starca počúvali a ľutovali ho, priali mu, aby sa všetko vrátilo do čias, o ktorých hovoril. Súčasne však deda pozorovali, ako sa tvári a ako reaguje na chod domácnosti svojej dcéry, na prípravu šabaty, na to, ako sa chová zať, ako sa slávia Chanuka alebo Purim. A v jeho očiach videli spokojnosť. Takže hlavný problém bude v Šimonovom veku. Lenže ako mu odpočítať roky?

Advokát

Boh vo svojej múdrosti rozhodol tak, že v rovnakom čase ako Jakub žije v meste aj Abrahám Tauchen, člen vedenia obce a v širokom okolí najuznávanejší pravotár. Vo svetských zákonoch sa orientuje rovnako dobre ako v židovských. Zdá sa, že neexistuje situácia, v ktorej by sa nevedel vynásť a nedokázal prísť s riešením.

Ani Abrahám nepochádza z mesta. Narodil sa však neďaleko neho, v blízkej dedine. V skutočnosti šlo vtedy o zhluk chalúp, ktoré kedysi vyrástli pri panskom sídle. To sa zmenilo na veľkostatok a časť niekdajších poddaných sa tam zamestnala, prípadne si odkúpila pozemky. Ďalší dochádzali za prácou na týždňovky, alebo mali svoje dielne a obchody v mestečku, ktoré je na skok od právnikovho rodiska.

Abrahámova rodina vlastnila v osade malý obchod, ktorý ponúkal najnutnejšie potreby pre miestnych roľníkov a gazdiné. Nuž, rodina. Bola neúplná, chýbala v nej totiž hlava a členmi boli iba Abrahám a jeho matka. Otca nebolo. Vyskytovala sa ešte Ľuba, oficiálne slúžka, v skutočnosti dobrá duša, ktorá nad oboma nešťastníkmi bdela, varila im, prala, obsluhovala za pultom, pravda, ak k nim zabľúdil zákazník. Predávali príliš drah. Na rozdiel od podobných obchodov, majitelia ktorých si osobne vyberali tovar na jarmokoch, kde aj zjednávali nižšie ceny, matka si ho musela nechať dovážať furmanmi. Nepatrilo sa, aby

žena kupčila sama niekde v meste. Nebol manžel, ktorý by s ponukou, či už na vlastnom chrbte alebo na voze, chodil po okolí. Navyše zákazníci často platili v naturáliách, prípadne nemali ani tie a kupovali na dlh. Všetko jedno, za vajcia alebo čísla v zošite dlžníkov nový tovar nedostaneš. (Neskôr Abrahám dospel k záveru, že matka si musela so sebou priniesť do osady peniaze. Veď z niečoho žiť museli, sem-tam bolo potrebné dať aj nejaký groš Ľube, pričom obchod bol stratový.)

Mama ušla z domova pred hanbou kvôli nemanželskému dieťaťu a v novom bydlisku aj porodila. Tauchen na ňu spomínal ako na chudú, stále smutnú ženu, ktorá celé dni len vysedávala, mlčky kamsi hľadela a roztržite ho hladila po hlave. Nepamätal sa, že by mu niekto v osade nadával do židov. Do pankhartov však áno. Väčšie deti mu vysvetlili, čo to slovo znamená. Ľuba, keď začula nadávky, vybiehala z domu a snažila sa vyškeriacich sa nezbedníkov zasiahnúť vodou z vedra.

Čoskoro zistil, že spôsobom života sa od ostatných ľudí v osade líšia. Modlili sa v jazyku, ktorý dedinčania nepoužívali, slávlili aj iné sviatky. Počas šabatu sa v dome nesmeli robiť nič, Ľuba nemohla predávať ani variť. Jedlo pripravila dopredu a bolo vždy o trochu lepšie ako vo všedných dňoch. Matka zapalovala sviečky, položila mu ruku na hlavu a niečo zašepkala. Ľuba mu vysvetlila, že vyslovila požehnanie.

Ako štvorročný začal Abrahám navštevovať školu. Šlo o cheder, do ktorého chodil z osady, pravdaže, ako jediný. Škola bola v neďalekom mestečku, stačilo prejsť cez pole a bol si na mieste. Zažil tam šok, dovtedy sa totiž domnieval, že deti smú kričať len pri hrách vonku. Doma si to nikdy nedovolil. Aj keď sa len zasmial, matka nervózne zdvihla hlavu a prsty si pritlačila k spánkom. Spolužiaci v chederi vyvádzali, behali, škriepili sa a bili. Pravda, len dovtedy, kým do miestnosti nevošiel melamed. Vtedy všetci stíchli a s obavami hľadeli na jeho trstenicu. Tou trestal, keď niekto vyrušoval, alebo nedokázal naspamäť odrecitovať